SAP INFORMATION

INNEHÅLL

Arbetslöshetspolitik under högkonjunktur.. 113

Allmänna arbeten under fyra budgetår 116

Arbetslöshetsklientelets sammansättning .. 119

Antalet hjälpsökande arbetslösa enligt arbetslöshetskommissionens månadsrapporter åren 1930—1936 121

Folktandvården — en reform som förberedes 122

Nr 8 • April • 1937

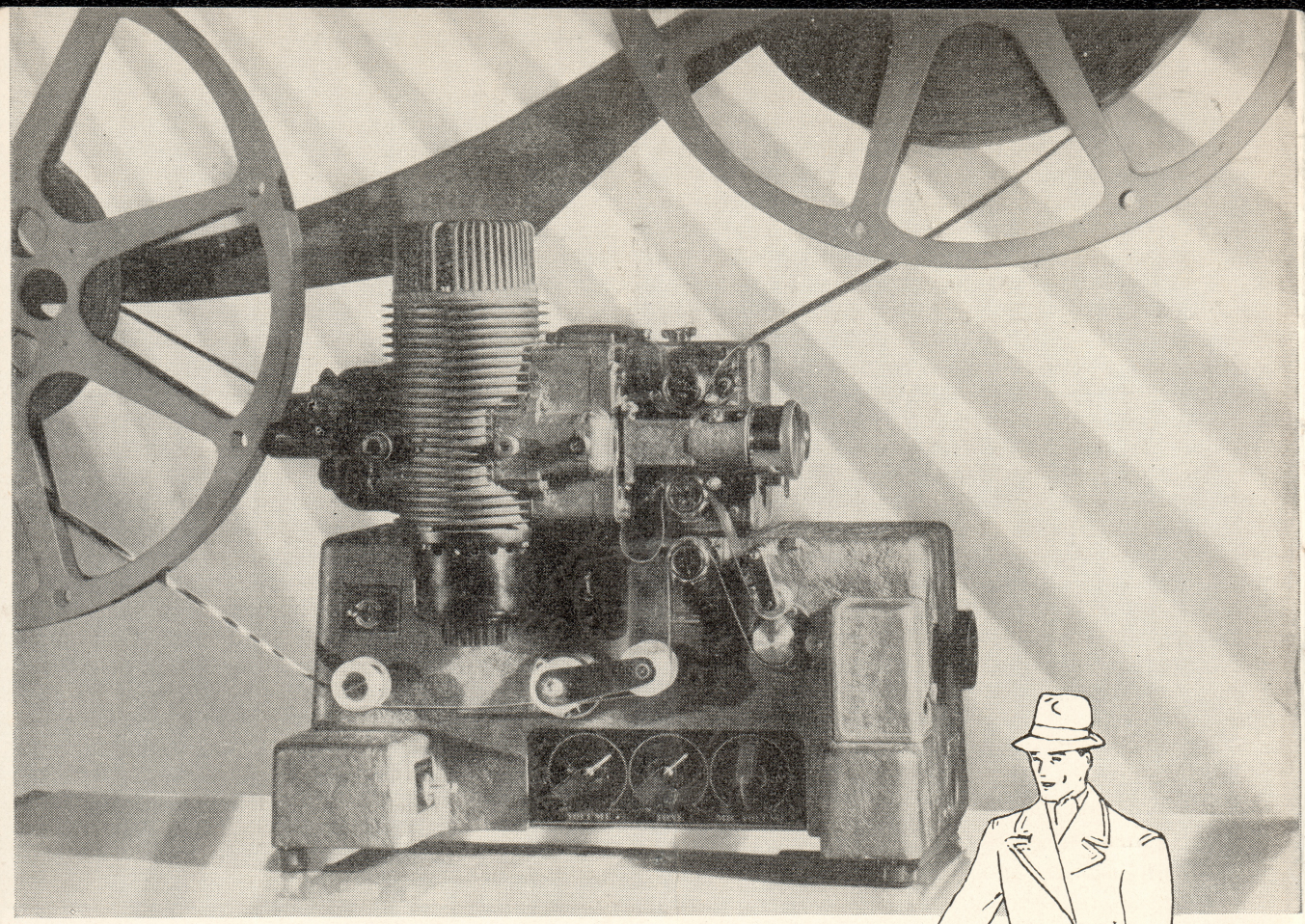

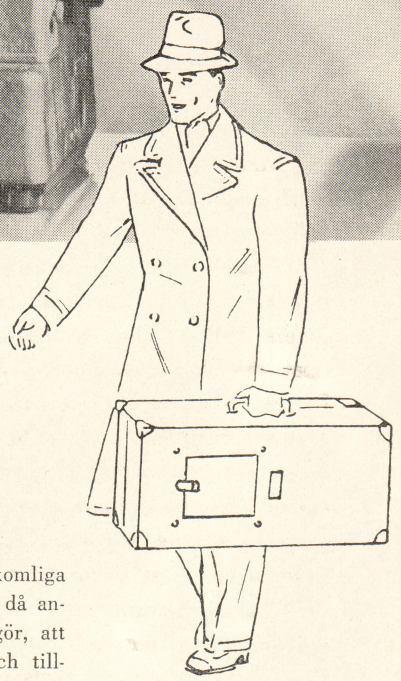

Giv studiearbetet *åskådlighet och liv*

med *ljudfilm*

FILMOSOUND 138

för hela världen till Eder skola eller studiecirkel för en överkomlig penning

Ni minns ju förra årets glänsande valfilm. Samma utomordentliga ljudfilmsanläggning med vilken den framfördes och med vilken Partistyrelsen uttryckt sin stora tillfredsställelse, finnes även i en mindre modell, 138, för auditorier på upp till 500 personer. Med dess hjälp är Ni i stånd att utnyttja ljudfilmens storartade möjligheter inom alla studiearbetets skiftande områden. Kostnaderna äro överkomliga även för mindre sammanslutningar, då anläggningens robusta konstruktion gör, att den utan risk kan sändas fram och tillbaka mellan olika platser och alltså flera sammanslutningar med fördel kunna gemensamt anskaffa och utnyttja en anläggning. NK:s Kino-avd. lämnar alla upplysningar och demonstrerar Filmosound för Er.

A/B NORDISKA KOMPANIET

SAP
INFORMATION

Utgiven av Socialdemokratiska Partistyrelsens Informationsavdelning

24 n:r pr år. Pris 3 kr. Adr.: Sveav. 68, Stockholm Postgiro 59248. Tel. 105207 o. 106438. Redaktion: Gunnar Lundberg och Karl Fredriksson

Nr 8 • April • 1937

Arbetslöshetspolitik under högkonjunktur

Förbättringen av arbetslöshetsläget har sedan i fjol fortskridit på beräknat sätt och till och med något överträffat förväntningarna, konstaterar socialministern vid överlämnandet av årets propositioner om åtgärder mot arbetslösheten. Sett i stort torde läget under nästkommande budgetår kunna förväntas motsvara förhållandena under 1929. Detta omdöme gäller dock icke de särskilt arbetslöshetsbetungade landsdelarna. För Göteborgs och Bohus, Västernorrlands, Norrbottens och Blekinge län kvarstår ännu en arbetslöshet som bör ägnas särskild uppmärksamhet. Detsamma gäller restarbetslösheten i storstäderna.

Beträffande arbetslöshetspolitikens principiella inriktning gör socialministern några reflexioner av betydelsefull art. Han hoppas att vid fortsatt ekonomisk återhämtning arbetslösheten i storstäderna skall kunna nedbringas ungefär till 1929 års nivå, men även om så sker skulle dock en restarbetslöshet komma att kvarstå. På grund av ålder eller andra omständigheter utgöra dessa arbetslösa en föga begärlig arbetskraft. Det system för arbetslöshetens bekämpande, som innefattas i A. K.-direktiven, lär icke nämnvärt kunna förändra läget, och man måste därför undersöka möjligheterna att gå andra vägar. Då det gäller Bohuslän och Blekinge samt de norrländska arbetslöshetsdistrikten kan man näppeligen räkna med en återanställning av de arbetslösa i sten- och sågverksindustrin. A. K:s verksamhet är baserad på principen att arbetslösa skola erhålla samhällshjälp så anpassad att den arbetslöse begärligt åtar sig varje arbete som erbjuder sig i den öppna arbetsmarknaden. I distrikt där sådana arbetstillfällen saknas kan A. K.-politiken icke i nämnvärd omfattning få åsyftad verkan. I den mån en utflyttning av ledigbliven arbetskraft icke kan komma till stånd finns ingen annan framkomlig väg än att inrikta ansträngningarna på ett stöd till ny företagsamhet, som ökar arbetstillgången.

Socialministern har prövat åtskilliga

uppslag till nya företag, men resultatet har i stort sett blivit negativt. Nya uppslag prövas dock fortfarande, både för att skapa industrier i Bohuslän och Västernorrland och för att undersöka möjligheterna att ernå ökad sysselsättning genom småindustrier, hantverk och genom åtgärder för jordbrukets främjande. Av de industrier som äro föremål för undersökning märkas tillverkning av trärör för vatten- och avloppsledningar, vilken man tänkt sig kunna förlägga till Uddevalla. Därjämte pågår arbete för att utröna möjligheterna att upparbeta en exportmarknad för färdiga trähus. Likaledes undersöker man möjligheten att starta en snickerifabrik på Alnön och att utvidga den plywoodfabrik som finns i samma kommun.

En svårighet för att få igång nya industrier utgör den abnorma skattetungan i de svårt hemsökta sten- och sågverkskommunerna. Socialministern finner det därför nödvändigt att låta utreda på vilka vägar man kan nå sådana lättnader i skattebördorna, att de icke avskräcka från att anlägga nya företag.

Även om pågående undersökningar, syftande till att skapa nya större eller mindre företag, skulle ge önskat resultat, dröjer det dock avsevärd tid innan en mera påtaglig minskning av arbetslösheten kan uppnås. Under denna tid måste de arbetslösa beredas sysselsättning genom arbeten av mera tillfällig natur. Socialministern finner att inom de svårt hemsökta områdena beredskapsarbeten i större omfattning än hittills böra skapas. Det saknas icke behov av sådana arbeten. I Bohuslänska kustsamhällen råda mycket otillfredsställande vattenförhållanden som innebära en ständig risk för epidemier av olika slag. Samhällena kunna icke av egen kraft åstadkomma en bättre ordning. Det bör därför inte möta hinder att utföra sådana arbeten med statsmedel, då sakkunskapen förordar dem. Naturligtvis skola de då utföras av arbetskraft som anvisas av arbetslöshetskommittéerna i Bohuslän.

Socialministern förutsätter att A. K. normalt icke skall äga rätt att påbörja nya arbeten. I Bohuslän finner han att *vissa vägarbeten* böra komma till stånd och föreslår att de utföras *som beredskapsarbeten.* Det gäller exempelvis byggande av Marstrandsvägen samt omläggningar av vägarna Gravarne-Dingle i Sunnervikens och Bullarens vägdistrikt, Säm—Sannäs—Knäm i Norrvikens vägdistrikt och den i Sunnervikens och Bullarens vägdistrikt belägna delen av vägen Uddevalla—Vänersborg. Givetvis gäller även här att de i länet arbetslösa skola utföra arbetet. Också i Medelpad rekommenderar socialministern väganläggningar som beredskapsarbete. Medelpads östra vägdistrikt, som omfattar den av arbetslöshet svårast hemsökta delen av Västernorrlands län, nämligen sådana kommuner som Njurunda, Skön, Alnö, Timrå och Hässjö, har anmält att på grund av vägdistriktets svåra skuldsättning detta ser sig ur stånd att utföra arbeten som borde komma till utförande under nästa budgetår. För att undvika ökad arbetslöshet böra dessa vägföretag komma till stånd genom beredskapsmedel, vilka eventuellt senare ersättas med automobilskattemedel. I den mån lämpliga vägföretag utanför treårsplanerna också skulle erbjuda sig, böra även dessa i denna landsdel kunna utföras som beredskapsarbeten.

Det föreligger vidare i kommunikations-

departementet ett stort antal framställningar om bidrag till hamnanläggningar, farleder och broar, för vilka medel icke äro tillgängliga av under sjätte huvudtiteln anvisade anslag. Ett stort antal sådana arbeten äro belägna i Blekinge, Göteborgs- och Bohus samt Västernorrlands län. De böra kunna komma till stånd även i fortsättningen genom bidrag från anslaget till statliga och kommunala beredskapsarbeten.

Genomförande av dessa arbetsplaner bör medföra som effekt att ett större antal arbetslösa, däribland åtminstone samtliga familjeförsörjare, kunna erhålla arbete vid olika slags beredskapsarbeten innan ökade sysselsättningsmöjligheter kunna åstadkommas på annat sätt. De särskilt hårt drabbade arbetslösa stenhuggarna och sågverksarbetarna få därmed sysselsättning under bättre villkor än de statliga reservarbetena erbjuda och behöva icke känna sig försatta i ett alltför prövande undantagsläge.

För att realisera det ifrågasatta beredskapsprogrammet böra arbeten till ett sammanlagt belopp av minst 15 milj. kr. komma till utförande. Dessa arbeten kunna dock icke beräknas färdigställda under loppet av nästa budgetår. Förut har riksdagen alltid ställt hela bidraget för ett arbete på en gång till förfogande. Därvidlag påyrkar socialministern en ändring. Han föreslår att för nästa budgetår medelsbehovet begränsas till 10 milj. kr. och att de återstående 5 milj. kr. anvisas å riksstaten för ett kommande budgetår.

Socialministern påpekar att *arbetslöshetskommissionen* för närvarande bedriver sin verksamhet på 277 olika arbetsplatser. Under 1937 skola 168 av dessa arbeten fullbordas, följande år 69 samt år 1939 32, så att år 1940 endast 6 A. K.-arbeten skulle återstå. Det är alltså regeringens mening att A. K.-verksamheten i fråga om reservarbetena successivt skall reduceras till ett minimum. För nästa budgetår föreslår socialministern ett reservationsanslag till A. K. för arbetsföretag och kontantunderstöd på 14,000,000 kronor samt för administration 600,000 kronor. Detta skulle betyda att i medeltal 7,000 arbetare skulle komma i åtnjutande av statlig arbetslöshetshjälp genom A. K:s försorg. Vid arbetenas avslutning är det nödvändigt att anlita flera bättre betalda specialarbetare, och man beräknar att de under nästa budgetår skola utgöra 26 procent av arbetsstyrkan, mot 10 procent tidigare år. Lönenivån för A. K.-arbetarna har höjts från och med den 1 januari 1937 med en löneklass (40 öre om dagen) vid 91 arbetsplatser, med 2 löneklasser vid 137 och med 3 löneklasser vid 38 arbetsplatser. Av de 280 arbetsplatserna den 27 november 1936 har den nuvarande lönen bibehållits endast vid 14.

Hittills har gällt att hyreshjälp utdelas endast till familjeförsörjare som åtnjuta dagunderstöd. Socialministern föreslår nu den ändringen, att hyreshjälp skall kunna utgå också för den månad under vilken den som tidigare uppburit kontantunderstöd hänvisas till statligt reservarbete.

Ungdomsarbetslösheten, vars nedgång framgår av det på sid. 119—121 publicerade referatet av klientelundersökningen, bör enligt socialministern bli föremål för liknande åtgärder som förut, med tyngdpunkten lagd på yrkesutbildningen. I de svårt hemsökta områdena föreslås främjande av yrkesutbildningen för unga kvinnor genom kurser för hembiträden och mjölkerskor.

Allmänna arbeten under fyra budgetår

I propositionen om beredskapsarbeten ger socialministern följande sammanställning av anslag till allmänna arbeten i öppna marknaden under budgetåret 1933/34—1936/37. Denna förteckning innefattar sådana hjälpåtgärder, som av statsmakterna vidtagits främst med sikte på att motverka arbetslösheten och lindra krisen, men som *falla utanför arbetslöshetskommissionens verksamhet.*

Anslag	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	Summa
Statsbeställningar	10,700,000	10,000,000	—	—	20,700,000
Statliga beredskapsarbeten	3,000,000	3,000.000	3,000,000	3,000,000	27,500,000
Kommunala beredskapsarbeten	8,500,000	7,000,000			
Främjande av bostadsbyggande a) i städer och stadsliknande samhällen	5,000,000	—	3,000,000	2,000,000	10,000,000
b) på landsbygden	18,000,000	8,000,000	7,000,000	7,500,000	40,500,000
Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	—	—	10,000,000	15,000,000	25,000,000
Lån till främjande av enskild företagsamhet	10,000,000	3,000,000	—	—	13,000,000
Subventioner till främjande av enskild företagsamhet	3,500,000	—	—	—	3,500,000
Skenfria korsningar	7,000,000	2,500,000	—	—	9,500,000
Broar och hamnar	6,000,000	6,500,000	—	—	12,500,000
Vissa vägbyggnadsarbeten	—	3,200,000	—	—	3,200,000
Stensättning av vägar	—	4,000,000	—	—	4,000,000
Elektrifiering av banorna Laxå—Charlottenberg, Södertälje södra—Eskilstuna med bilinjer och Uppsala—Gävle	—	4,000,000	—	—	4,000,000
Statsbanan Malung—Vansbro	800,000	700,000	—	—	1,500,000
Förlag för understöd åt enskilda järnvägar	1,500,000	—	—	—	1,500,000
Tillverkning av vagnar m. m. för statens järnvägar	—	1,250,000	—	—	1,250,000
Vissa banarbeten m. m. för statens järnvägar	—	950,000	—	—	950,000
Bidrag till gödselvårdsanläggningar	700,000	700,000	—	—	1,400,000
Lån till gödselvårdsanläggningar	500,000	—	—	—	500,000

Anslag	1933/1934	1934/1935	1936/1936	1936/1937	Summa
Torrläggningsföretag, ägnade att motverka arbetslösheten	4,000,000	4,000,000	—	—	8,000,000
Bidrag för uppförande av spannmålslagerhus	—	300,000	—	—	300,000
Bidrag till täckdikningar	1,000,000	1,500,000	—	—	2,500,000
Isbrytande undersöknings- och bevakningsfartyg för havsfiskets behov.	650,000	—	—	—	650,000
Byggande av nybyggesvägar	—	150,000	—	—	150,000
Väg och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo	500,000	500,000	—	—	1,000,000
Vissa åtgärder å skogshushållningens område m. m.	475,000	900,000	—	—	1,375,000
Vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar	5,000,000	3,500,000	—	—	8,500,000
Arbetarsmåbrukslånefonden	7.500,000	8,000,000	10,000,000	12,000,000	37,500,000
Byggande av nytt fyrskepp	367,000	75,000	—	—	442,000
Anskaffande av viss materiell för lotsverkets behov	75,000	—	—	—	75,000
Undersöknings- och förberedande gruvarbeten m. m. inom Västerbottens län	364,000	485,000	—	—	849,000
Väganläggningar från Adak-Kuorbevare malmfält till Slagnäs samt från Bjurträsk till Örträsk och Högkulla inom Västerbottens län	650,000	—	—	—	650,000
Byggande av nytt tjänstefartyg för västra lotsdistriktet	—	300,000	—	—	300,000
Lån till sammanslutningar av fiskare för främjandet av beredning och avsättning av fisk m. m.	—	700,000	—	—	700,000
Vedeldningslånefonden	—	2,000,000	—	—	2,000,000
Statliga byggnader	12,321,400	9,734,250	9,080,350	7,865,000	39,001,000
Summa	**108,102,400**	**86,944,250**	**42,080,350**	**47,365,000**	**284,492,000**

Av sammanställningen framgår, att till allmänna arbeten i öppna marknaden för budgetåret 1933/1934 anvisats sammanlagt 108,102,400 kronor. Häri ingår jämväl det belopp å 13,000,000 kronor, som till främjande av bostadsbyggande (8,000,000 kronor) och såsom kapitalökning för arbetarsmåbrukslånefonden (5,000,000 kronor) anvisats å tilläggsstat för nämnda budgetår.

För budgetåret 1934/1935 ha till allmänna arbeten i öppna marknaden anvisats 86,944,250 kronor. I detta belopp ingå bland annat 3,000,000 kronor utöver det belopp av 5,000,000 kronor, som anvisats såsom kapitalökning för arbetarsmåbrukslånefonden. Riksdagen har nämligen medgivit, att lån till arbetarsmåbruk må utlämnas intill 8,000,000 kronor.

Liknande är förhållandet för budgetåren

1935/1936 och 1936/1937. I de i sammanställningen angivna beloppen av 42,080,350 respektive 47,365,000 kronor ingå för arbetarsmåbrukslånefonden 10,000,000 respektive 12,000,000 kronor. Riksdagen har nämligen medgivit, att lån må under nämnda budgetår utlämnas intill sistnämnda belopp, ehuru medelsanvisningen av skäl som här kunna förbigås, begränsats till lägre belopp.

Sammanlagt hava alltså under budgetåren 1933/1934—1936/1937 anvisats 284,492,000 kronor till allmänna arbeten i öppna marknaden. Av detta belopp har Kungl. Maj:t till och med utgången av mars 1937 disponerat 258,639,212 kronor. Vid nämnda tidpunkt återstodo alltså odisponerade 25,852,788 kronor. De odisponerade medlens fördelning å skilda anslag framgår av följande sammanställning.

Anslag	Odisponerat belopp
Statliga och kommunala beredskapsarbeten	507,518
Främjande av bostadsbyggande:	
a) i städer och stadsliknande samhällen	811,871
b) på landsbygden	2,458,906
Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	16,285,370
Lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet	1,279,800
Torrläggningsföretag, ägnade att motverka arbetslösheten	68,750
Vissa åtgärder å skogshushållningens område m. m.	416,463
Vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar	144,979
Arbetarsmåbrukslånefonden	2,043,851
Vedeldningslånefonden	1,835,280
Summa kronor	**25,852,788**

Anledningen till att av det i sammanställningen upptagna anslaget till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer alltjämt återstår ett relativt stort belopp odisponerat, torde framför allt vara att söka i det förhållandet, att verksamheten är ny och att förberedelserna ute i orterna med nödvändighet bliva ganska tidskrävande.

Vid en sammanställning av detaljuppgifter erinrar socialministern om en sida av de allmänna arbetena som det tyvärr icke är möjligt att siffermässigt belysa, nämligen hjälpåtgärdernas indirekta effekt. Denna effekt består däri, att en mångfald industrier beretts sysselsättning med de beställningar av skilda slag, som de allmänna arbetena givit anledning till. Att denna effekt varit av mycket stor betydelse, torde knappast behöva påpekas, och vid bedömandet av hjälpåtgärdernas resultat bör densamma givetvis beaktas.

De allmänna arbetena i öppna marknaden, till vilka medel beviljats under tiden från och med 1 juli 1933 till och med 31 december 1936, representera en total kostnadssumma av 364,065,020 kronor. Därav ha kommuner, vägstyrelser och enskilda bidragit med 159,020,815 kronor. På materialkostnader faller ett belopp av 195,627,753 kronor. Häri ingå visserligen kostnader för arbetsledning, men beloppet giver dock en föreställning om den betydande utsträckning i vilken framför allt olika industrier beretts beställningar till de företag, varom här är fråga.

Arbetslöshetsklientelets sammansättning

Genom beslut den 12 juni 1936 uppdrog k. m:t åt statens arbetslöshetskommission att verkställa en undersökning rörande sammansättningen av det hos kommissionen den 31 juli 1936 anmälda arbetslöshetsklientelet. Undersökningsresultatet (statens offentliga utredningar 1937: 12) refereras i nedanstående sammanfattning i propositionen om beredskapsarbeten (proposition nr 300, sid. 11—14):

Denna undersökning är verkställd efter samma principer som motsvarande undersökning, avseende arbetslöshetsklientelets sammansättning den 31 juli 1935.

Båda dessa undersökningar, som grunda sig på uppgifter, vilka lämnats av antingen de arbetslösa själva eller de arbetslöshetskommittéer, där de arbetslösa varit anmälda, skänka en ingående kunskap om beskaffenheten hos arbetslöshetsklientelet, om man bortser från säsongarbetslösheten. Undersökningen är nämligen företagen vid en sådan tidpunkt, att säsongarbetslöshet kan betraktas såsom praktiskt taget obefintlig.

Vid en jämförelse mellan 1935 och 1936 års undersökningar överraskas man av den mycket starka avgång ur arbetslöshetsklientelet, som mellan de båda undersökningstillfällena ägt rum. I 1935 års undersökning ingingo 40,332 personer. Av dessa voro enligt kommitteernas uppgifter 26,980, d. v. s. 66,9 %, icke anmälda såsom hjälpsökande arbetslösa den 31 juli 1936. Den starkaste avgången i absoluta tal har ägt rum i Västernorrlands län (2,937), Göteborgs och Bohus län (2,791), Värmlands län (2,099) och Gävleborgs län (2,021). Tagas däremot de relativa talen, kan man konstatera, hurusom vissa län med mycket ringa arbetslöshet redan vid undersökningen 1935 trots detta utvisa den starkaste relativa avgången. Främst kommer här Västmanlands län, där 262 personer, d. v. s. över 90 %, lämnat klientelet, Jämtlands län (782 personer, 89,3 %), Kristianstads län (323 personer, 89,0 %) och Södermanlands län (209 personer, 82,9 %).

Självfallet har avgången varit starkast i de yngre åldersgrupperna, men även i den äldsta åldersgruppen, 67 år och däröver, har en stark avgång ägt rum. I denna åldersgrupp har avgången framkallats av den större dödsfallsrisken och överförandet till fattigvården, medan den starka avgången i de yngre åldersgrupperna får förutsättas innebära ett överförande till arbete i öppna marknaden.

Vid studiet av undersökningens resultat bör ytterligare uppmärksammas, att arbetslöshetsklientelet har en helt annan sammansättning i de trakter, som fortfarande kämpa med mera betydande arbetslöshet (de s. k. arbetslöshetsöarna). Kommissionen har i sin redogörelse såsom arbetslöshetstyngda räknat 72 kommuner med ett invånarantal den 31 januari 1936 av 342,535 personer. De arbetslöshetstyngda kommunerna ha alltså c:a 5,5 % av rikets folkmängd, men rapporterade vid undersökningstillfället 35,8 % av den totala arbetslösheten. Inom dessa arbetslöshetstyngda kommuner är klientelets sammansättning på vissa väsentliga punkter av annan art än inom övriga delar av landet. Vid undersökningstillfället funnos inom hela landet 3,899 arbetslösa, d. v. s. 19,6 % av samtliga arbetslösa, som voro under 25 år. Inom de arbetslöshetstyngda områdena utgjorde de arbetslösa under 25 år 1,867, d. v. s. 25,6 % av samtliga i undersökningen ingående arbetslösa. Det följer härav, att ungdomsarbetslösheten alltjämt är ett mycket allvarligt problem inom de arbetslöshetstyngda områdena. Vid tidigare företagna undersökningar har dock arbetslösheten bland de yngre åldersgrupperna varit av långt mera skrämmande beskaffenhet än vad den senast företagna undersökningen ger vid handen.

I följande tabell redovisas antalet arbetslösa i procent av hela antalet män inom respektive åldersgrupper och de i tabellen angivna procentsatserna kunna därför sägas ge en föreställning om arbetslöshetsrisken inom respektive åldersklasser. Man inhämtar av sammanställningen, att vid undersökningen 1934 rådde det abnorma förhållandet, att arbetslöshetsrisken var mer än dubbelt så stor i åldersgrupen 21—25 år som i åldersgruppen 51—60 år. Detta förhållande har numera försvunnit, i det att arbetslöshetsrisken från 21 år upp till 60 år ter sig ungefär lika stor, oberoende av åldern.

De arbetslösas procentuella andel av olika åldersgrupper den 31 okt. 1934, 31 juli 1935 samt 31 juli 1936.

Åldersgrupper	Antal arbetslösa i % av antalet män $^{31}/_{10}$ 1934	$^{31}/_{7}$ 1935	$^{31}/_{7}$ 1936
16—17	1.53	0.35	0.15
18—20	4.32	1.75	0 57
21—25	6.09	2.38	1.00
26—30	5.41	2.54	1.12
31—40	4.19	2.10	1.04
41—50	3.36	1.74	0.94
51—60	3.02	1.79	1.06
61—	1.00	0.64	0.40
Samtl. åldersgrupper	**3**.69	**1**.76	**0**.86

Stor uppmärksamhet har av kommissionen ägnats frågan om klientelets sammansättning ur yrkessynpunkt. Kommissionen sammanfattar på följande sätt resultaten av sin undersökning härutinnan.

Den av kommissionen påtalade bristande yrkesutbildningen utgör otvivelaktigt ett allvarligt hinder för arbetskraftens rörlighet. Av undersökningen framgå dessutom vissa andra omständigheter, som äro ägnade att minska arbetskraftens rörlighet. Hit höra de arbetslösas familjeförhållanden. 56,6 % av de arbetslösa voro gifta, 3,3 % änklingar och 1,5 % frånskilda. En företagen undersökning rörande familjernas storlek ger vid handen, att de stora familjetyperna uppträda inom arbetslöshetsklientelet i större utsträckning än inom befolkningsmassorna i övrigt. Sannolikt har detta sin huvudsakliga förklaring däri, att anmälningsfrekvensen växer med det ökade hjälpbehovet hos flerbarnsfamiljerna. De i undersökningen ingående 19,930 personerna hade 28,736 att försörja, d. v. s. i medeltal 2,4 per försörjningspliktig arbetslös. En annan omständighet, som motverkar arbetskraftens rörlighet, är att en mycket betydande del av de arbetslösa inneha fastighet. Framför allt är detta fallet inom de s. k. arbetslöshetstyngda områdena. I följande sammanställning angives de arbetslösas fastighetsinnehav inom ifrågavarande områden.

De arbetslösas fastighetsinnehav inom arbetslöshetstyngda kommuner eller områden.

Kommuner eller områden	Ant. arbetslösa, som äga eller arrendera fastighet	
	Antal	I % av hela antalet arbetslösa
Stenkommuner		
Blekinge län	244	51.7
Göteborgs och Bohus län	526	30.8
Sågverkskommuner		
Västernorrlands län	359	16.0
Övriga	97	20.5
Tändstickskommuner	18	5.4
Järnbruks- och gruvkommuner		
Bergslagen	67	12.8
Norrbottens län	10	1.6
Glasbrukskommuner	21	15.8
Övriga		
Oskarshamn	11	5.6
Södra Vram	17	18.5
Vissa kommuner i Västernorrlands län	124	26.5
Summa	**1,494**	**20**.5

Vid undersökningen har stor uppmärksamhet ägnats frågan rörande de arbetslösas arbetsförhet och möjligheter att erhålla arbete i öppna marknaden. Klart är, att beträffande denna fråga mycket stora vanskligheter möta att erhålla en säker uppfattning om läget. Beträffande hela klientelet lämnar undersökningen till resultat, att

576 personer, d. v. s. 2,9 %, måste betecknas såsom icke arbetsföra och 702, d. v. s. 3,5 %, såsom endast partiellt arbetsföra. Resten, d. v. s. 93,6 % av klientelet, skulle alltså utgöras av arbetskraft, hos vilken inga fysiska hinder möta att erhålla arbete i öppna marknaden. Emellertid har kommissionen låtit platsledarna vid de statliga reservarbetena verkställa en undersökning rörande arbetsförheten hos de arbetslösa, som vid undersökningstillfället voro sysselsatta vid statligt reservarbete. Det visar sig, att platsledarna bedömt arbetsförheten så, att de betecknat 86,6 % av de arbetslösa såsom ägande god arbetsförhet samt 8,8 % såsom havande nedsatt arbetsförhet på grund av ålder och 4,3 % på grund av sjukdom eller lyte. Ren arbetsoförhet bland reservarbetarna förekom i 21 fall, d. v. s. 0,3 % av hela klientelet.

En för bedömandet av arbetslöshetsklientelet mycket betydelsefull fråga gäller de arbetslösas tidigare anställningsförhållanden.

Beträffande hela klientelet framgår av redogörelsen, att 14,215 personer, d. v. s. 71,3 % av de i undersökningen ingående personerna, uppgivit sig vid något tillfälle ha innehaft fast anställning. Huvudparten av dessa 14,215 personer förlorade sin anställning något av åren 1930—1932. Endast 17,5 % av de personer, som uppgivit sig ha haft fast anställning, hade förlorat denna något av åren 1934—1936. Framför allt gäller detta år 1931, då enbart under detta år 2,830 personer förlorade sin fasta anställning och därefter icke innehaft någon anställning av mera varaktig natur. Även 1930 uppvisar en mycket hög siffra (2,048). Under åren 1930—1932 förlorade 51,6 % av klientelet sin senaste mera fasta anställning. Huvudparten av de arbetslösa hade alltså förlorat sin anställning under senaste krisperiod, men 20,6 % av nu ifrågavarande personer ha uppgivit, att detta skett redan före år 1930. Man torde kunna utgå ifrån att i dessa fall arbetslösheten icke förorsakats av den senaste krisens arbetsmarknadsförhållanden utan sammanhänger med andra orsaker, ofta rent personliga sådana.

Antal hjälpsökande arbetslösa enligt arbetslöshetskommissonens månadsrapporter åren 1930—1936.

Månad	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Januari	16,647	40,245	103,742	180,602	171,540	93,419	61,400
Februari	15,394	41,595	108,032	181,944	166,348	89,838	58,127
Mars	13,572	41,885	109,674	186,561	160,345	83,588	53,162
April	11,368	39,396	111,333	176,825	145,588	75,122	46,628
Maj	9,013	34,550	104,094	156,211	116,257	61,177	34,571
Juni	6,634	31,057	97,370	145,458	99,628	51,157	25,863
Juli	5,824	30,520	94,687	138,855	86,253	42,582	21,510
Augusti	6,314	35,701	99,826	144,185	83,042	41,723	20,783
September	8,589	40,377	106,404	151,498	78,918	41,190	20,903
Oktober	14,611	57,143	123,584	164,747	84,811	47,045	24,712
November	24,824	77,254	146,981	170,702	92,016	54,167	28,742
December	31,901	88,761	161,155	171,065	92,881	57,965	30,814
Medeltal	**13,723**	**46,540**	**113,907**	**164,054**	**114,802**	**61,581**	**35,601**

Under år 1937 var antalet hjälpsökande arbetslösa för januari 33,509, för februari 31,280 och för mars hade siffran sjunkit till 27,750.

I samband med att arbetsmarknadsläget i slutet av år 1930 försämrades, ökades antalet i rapportförbindelse med kommissionen stående kommuner. Åren 1931—1933 uppvisade en fortgående stegring och maximum uppnåddes i februari 1934 med 1,529 rapporterande kommuner. Årsmedeltalet rapporterande kommuner var för 1933 1,195, 1934 1,313, 1935 941 och 1936 544. I mars 1937 var antalet rapporterande kommuner 373.

Folktandvården — en reform som förberedes

Till partistyrelsens informationsavdelning inkomma emellanåt förfrågningar om hur långt frågan om folktandvården och skoltandvården fortskridit. Statens sjukvårdskommitté, som utrett frågan om folktandvården, avgav i augusti 1935 ett "Betänkande angående folktandvård" (Statens offentliga utredningar 1935: 46). Detta betänkande har sedan varit ute på remiss. Sedan svaren nu inkommit till socialdepartementet, kommer materialet att granskas och en allmän översyn att verkställas. Huruvida en proposition skall medhinnas till nästa års riksdag beror på hur snabbt man hinner avverka det ytterligare granskning- och förberedelsearbete som nu återstår.

Frågan om folktandvård har tidigare varit föremål för utredning av tre sakkunnigeberedningar, nämligen 1913 års skoltandvårdssakkunniga, 1918 års sakkunniga för tandläkarundervisningens ordnande samt 1924 års tandvårdssakkunniga, vilka avgivit betänkande respektive år 1917, 1920 och 1928.

I syfte att praktiskt pröva 1928 års förslag — som till skillnad från det nu föreliggande räknade med att folktandvården skulle ordnas genom primärkommunerna — har medicinalstyrelsen under åren 1930—1933 anordnat en viss försöksverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med detta förslag. Svenska röda korset, som år 1926 upptog folktandvården på sitt program, har bedrivit en omfattande försöksverksamhet, främst i syfte att genom propaganda verka för en förbättrad tandvård och samtidigt söka utröna lämpliga former för ett rationellt ordnande av folktandvården på landsbygden. Under år 1933 bedrevs genom röda korsets försorg dylik verksamhet i en eller annan form i 330 kommuner och kretsar. Ett stort antal städer och köpingar ha redan på eget initiativ ordnat skoltandvård. Vid Stockholms folkskolors tandpolikliniker behandlas årligen omkring 30,000 barn i skolklasserna I—VII. Då antalet barn i åldrarna 3—16 år i Stockholm är i runt tal 65,000, förslår emellertid icke folkskolornas polikliniker för en genomförd barn- och ungdomstandvård. Genom det med donationsmedel upprättade, nyligen öppnade Eastmaninstitutet kan den grundläggande folktandvården i Stockholm numera utsträckas också till åldersklasserna från 3 år upp till skolåldern samt de övriga grupper upp till 16 år som icke komma i åtnjutande av skoltandvård. Eastmaninstitutet samarbetar med folkskolornas polikliniker under gemensam chef, och för fall som kräva komplicerad behandling eller svårare kirurgiska ingrepp står Eastmaninstitutets moderna utrustning till gemensamt förfogande.

I betänkandet om folktandvården föreslås i huvudsak följande, som här återges i kommitténs egen sammanfattning:

En allmänt genomförd rationell tandvård har numera befunnits äga väsentlig betydelse för folkhälsan och bör därför av det allmänna organiseras och understödjas. Målet bör härvid vara att till rimligt pris giva såväl barn som vuxna möjlighet att vidmakthålla och främja tändernas uppgift som tuggorgan samt att bibehålla tänder och munhåla i friskt tillstånd, så att de ej bli en infektionskälla för organismen i övrigt. Folktandvården bör förty i huvudsak vara av konserverande beskaffenhet och avse såvitt möjligt fullständig konserverande behandling av munhålan, inklusive ersättning av förlorade tänder, där så erfordras för bettets funktionsduglighet. Däremot faller tandvård, som enbart eller främst tjänar ett förskönande syfte, utanför folktandvårdens ram.

Med utgångspunkt härifrån har kommittén till en början uppdragit vissa riktlinjer för folktandvårdens *omfattning* med avseende å klientelet. Av praktiska och ekonomiska skäl har kommittén härvid skilt mellan tandvård för barn och för vuxna. Barntandvården föreslås, icke minst med hänsyn till mjölktandbettets betydelse för det permanenta bettets riktiga utveckling och fortsatta bestånd, skola taga sin början vid 3-årsåldern. Som komplement härtill förordnas en profylaktisk omvårdnad om havande mödrar och späda barn, för vilket ändamål bl. a. de planerade moderskaps- och barnavårdscentralerna skulle tagas i anspråk. Den övre gränsen för barntandvården (skoltandvården) anser kommittén böra sättas vid 14-årsåldern sålunda, att bar-

Vid Eastmaninstitutet i Stockholm börjar folktandvården redan i barnens treårsålder

nen skola äga rätt att åtnjuta tandvård i skolan t. o. m. den klass, som normalt motsvarar nämnda ålder. Kommittén gör härvid ingen skillnad mellan barn i folkskolor och andra skolor för normala barn. Såsom en övergångsform till tandvården för vuxna föreslås, att tandundersökning anordnas för barn i närmast högre klass över 14-årsåldern i syfte att göra föräldrar och målsmän uppmärksamma på befintliga tandskador. En tidigare föreslagen särställning i tandvårdshänseende för elever och barn vid folk- och småskoleseminarierna finner kommittén numera obehövlig. Däremot anser kommittén starka skäl tala för att abnorm- och sinnesslöskolornas, vanföreskolornas och skyddsuppfostringsanstalternas elever beredas tandvård genom det allmännas försorg under hela skoltiden, oavsett åldern.

I likhet med 1924 års sakkunniga hyser kommittén den uppfattningen, att varken allmän tandvårdsplikt eller allmän avgiftsfrihet för skol-

barn bör föreskrivas. Målsmännens tandvårdsavgift föreslås utgå med 3 kr. per barn och år över hela riket, dock skulle av samma målsman avgift ej uttagas för fler än tre barn, varjämte avgiftsfrihet skulle kunna beviljas såväl obemedlade som mindre bemedlade. Mot denna avgift skulle barnen erhålla behandling av akuta tandsjukdomar även under ferierna. För barn, som ej från första klassen deltaga i skoltandvården eller som utan laga förfall utebli från föreskrivna revisioner, bör som regel gälla skyldighet att underkasta sig engångssanering mot särskild avgift, innan de berättigas erhålla skoltandvård mot vanlig avgift. En förutsättning för att skoltandvården skall ur samhällets synpunkt bli ekonomiskt försvarlig är nämligen, att tandvården påbörjas vid unga år och sedan systematiskt fullföljes genom årligen återkommande revisioner. Ifrågavarande skyldighet bör dock ej träda i kraft förrän skoltandvård införts över hela landet. Barn, som anmäla sig till behandling *före* skolåldern och därefter fullfölja tandvården genom årliga revisioner, böra i fråga om egen tandvårdsavgift likställas med skolbarn, medan för andra barn i förskolåldern böra gälla samma villkor som för vuxna.

Folktandvården för vuxna är avsedd att utgöra en direkt påbyggnad på skoltandvården och lämnas mot en av statlig myndighet fastställd låg taxa. Den bör i princip stå öppen för alla, oavsett förmögenhetsvillkor. Vid särskilt stark tillströmning av vuxna bör dock tandläkaren äga vidtaga sådana dispositioner, att de obemedlade och mindre bemedlades tandvårdsbehov bliva i första hand tillgodosedda.

Folktandvården bör organiseras genom landstingen

Uppgiften att *organisera och handhava* folktandvården bör anförtros åt landstingen under viss medverkan av staten och primärkommunerna. Landstingen måste nämligen på grund av sin allmänna struktur antagas hava de bästa förutsättningarna för att på ett tillfredsställande sätt administrera en folktandvård av den omfattning, kommittén föreslår. Härvid må särskilt framhållas, att landstingens nuvarande ekonomiska bördor på andra områden kunna förväntas bliva avsevärt lättade bl. a. med genomförandet av den nya folkpensioneringslagen och de av kommittén i dess huvudbetänkande framlagda förslagen till den slutna sjukvårdens finansiering. Närmaste ledningen av folktandvården bör tills vidare tillkomma en av varje landsting tillsatt tandvårdsstyrelse.

Folktandvården förordas skola som regel meddelas vid fasta *polikliniker,* gemensamma för barn och vuxna. Ambulatorisk tandvårdsverksamhet bör komma till användning endast i sådana delar av landet, där med hänsyn till den ringa folkmängden eller andra omständigheter fasta polikliniker icke kunna med fördel anordnas. Där ambulatorisk tandvård måste förekomma, bör den utövas i för tillfället upplåtna, med viss fast utrustning försedda lokaler, i första hand skolor, dit tandläkaren från den fasta huvudpolikliniken medför erforderliga handinstrument. I större städer kan inrättandet av särskilda polikliniker för barn och för vuxna vara ägnat att medföra fördelar ur vårdsynpunkt.

För folktandvården förutsättas landstingsområdena indelade i *tandvårdsdistrikt.* Denna indelning avses bliva närmare utformad av landstingen i enlighet med vissa av kommittén angivna riktlinjer men bör slutligt prövas av Kungl. Maj:t eller medicinalstyrelsen. Ehuru det kunde vara av någon fördel, att en undersökning av kariesfrekvensen föreginge en första indelning av landet i tandvårdsdistrikt, har kommittén av kostnads- och tidsbesparingsskäl icke förordat en sådan, helst som en viss reglering av tandvårdsdistrikten i allt fall lärer bli oundviklig efter hand som folktandvården utvecklas. Enligt kommitténs uppfattning har man att med beaktande av givna administrativa och lokala förhållanden söka anpassa distrikten efter den arbetskvantitet, som en tandläkare vid *medelhög* kariesfrekvens förmår prestera, varvid arbetstiden förutsättes utgöra i skoltandvård omkring 1,000 timmar och i annan tandvård cirka 1,100 timmar per år. Med denna utgångspunkt har kommittén till ledning för distriktsindelningen uppdragit följande huvudsakliga riktlinjer.

Ett tandvårdsdistrikt bör normalt omfatta c:a 1,000 skolpliktiga barn i åldern 7—14 år. I trakter med särskilt gles bebyggelse och dåliga kommunikationer må mindre distrikt inrättas. Å andra sidan må, där kommunikations- och

Eastmaninstitutet, Stockholm. Väntsal för ungdomliga patienter

andra lokala förhållanden så göra önskvärt, distrikten givas en större omfattning än den normala. Kommer distriktet härvid att omfatta mer än 1,200 skolpliktiga barn, bör distriktstandläkaren beredas biträde av annan tandläkare. Sedan någon tids erfarenhet vunnits, bör distriktstandläkaren, där kariesfrekvensen befinnes vara hög samt anslutningen av småbarn och vuxna stor, kunna påräkna hjälp även vid ett mindre antal skolpliktiga barn. Behovet av biträdande tandläkare prövas av medicinalstyrelsen och bör i första hand tillgodoses genom anlitande av distriktstandläkare i angränsande distrikt, i den mån dennes egen skoltandvård icke tager i anspråk 1,000 timmar om året, i andra hand genom anställande av särskilda, för ett eller flera landstingsområden gemensamma assistenttandläkare. Större städer, tillhörande landsting, och andra mera tätt befolkade bygder med goda kommunikationer kunna bilda ett distrikt med dubbla eller flerdubbla antalet barn och ett däremot svarande antal distriktstandläkare. Städerna utanför landsting avses stanna utom ramen för den egentliga distriktstandvården, dock under frivillig samverkan med resp. landsting för åstadkommande av en rationell tandvårdsorganisation. Vid tandvårdsdistrikts utformande i övrigt bör provinsialläkardistriktsindelningen i möjligaste mån följas.

En distriktsindelning enligt nu angivna riktlinjer beräknas för samtliga landstingsområden tillhopa leda till ett antal tandvårdsdistrikt av 425 med c:a 575 distriktstandläkare och 40 assistenttandläkare. Preliminära förslag till distriktsindelning

hava på anmodan av kommittén upprättats i samtliga län och hava av kommittén överarbetats för Kristianstads, Gävleborgs och Norrbottens län, valda som typer för skilda befolknings- och geografiska förhållanden inom landet.

Distriktstandvården förutsättes successivt *genomförd* under en ej alltför kort tid, förslagsvis 5 år. I första hand böra härvid komma län eller delar av län med ett ringa antal praktiserande tandläkare per invånare och ett lågt antal invånare per ytenhet. I enlighet härmed föreslås distriktstandvård bliva under första organisationsåret införd i hela Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt i glest bebyggda delar av Västernorrlands, Kopparbergs, Värmlands, Göteborgs och Bohus, Kronobergs och Gotlands län.

Genomförandet av folktandvård inom ett distrikt bör med hänsyn till barntandvårdens grundläggande betydelse ske i följande ordning:

I första hand anordnas skoltandvård med början för första klassen och därefter under kortast möjliga övergångstid, högst tre år, sanering av samtliga klasser till och med den klass, som normalt motsvarar 14 års ålder. Jämsides härmed ehuru i andra hand vidtagas åtgärder för att åstadkomma en systematisk behandling jämväl av barnen före skolåldern. I sista hand meddelas tandvård åt vuxna med iakttagande av att åldersgrupper, som lämnat skolan med sanerad munhåla, givas företräde samt under beaktande av de bestämmelser i övrigt, som medicinalstyrelsen kan instruktionsledes utfärda.

Beträffande *distriktstandläkarnas anställnings- och avlöningsförhållanden* förordar kommittén i princip, att distriktstandläkarna fast anställas och åtminstone delvis fast avlönas av staten.

Fanor och Standar
i olika storlekar och prislägen tillverkas av FIRMA V. LINDBLAD, Box 1024, ÖREBRO. Tel. 687. Skisser och priskurant på begäran. Organisationens namn bör nämnas vid förfrågan. Konstnärligt och välgjort arbete garanteras.

Ersättning till distriktstandläkarna föreslås utgå i form av dels lön, dels ersättning för utfört arbete. Lönen, som beräknas till i genomsnitt 5,400 kr. för år jämte dyrtids- och ålderstillägg, avses främst utgöra gottgörelse för skoltandvården men ock för skyldigheten att meddela tandvård åt barn före skolåldern och vuxna mot relativt låg ersättning. Denna ersättning förordas utgå beträffande barn i förskolåldern med ett fixt belopp av 6 kr. per år samt för vuxna enligt viss taxa. Sammanlagda inkomsten härav uppskattas vid full sysselsättning till c:a 2,900 kr. per år. Uppgår praktikinkomsten icke till 2,500 kr., avses kompensation utgå i form av högre lön enligt en av kommittén föreslagen löneplan, vid vars uppgörande hänsyn även tagits till variationerna i levnadskostnaderna på olika orter. Den totala slutinkomsten skulle enligt dessa grunder komma att uppgå till 9,000 à 10,000 kronor. Tandläkaren förutsättes härvid tillhandahålla allt för tandvården erforderligt material, dock med rätt att för skoltandvården använt sådant erhålla ersättning av landstinget med kr. 1:25 per barn och år. Rätt till enskild, av taxa obunden praktik bör enligt kommitténs mening icke tillkomma distriktstandläkare, som dock mot fastställd taxa resp. avgift kan meddela folktandvård utöver den beräknade tiden.

Assistenttandläkarna förordnas av medicinalstyrelsen på viss tid mot en grundlön av 4,200 kr. per år jämte dyrtidstillägg samt reseersättning.

Enär det ur kostnadssynpunkt är av vikt att mera kvalificerad arbetskraft icke användes i större utsträckning än arbetets art och omfattning påfordra, förordar kommittén, att såsom *hjälpkrafter* i distriktstandvården anställas dels tandtekniker, dels tandsköterskor.

Behovet av tandtekniker, vilkens uppgift är att ombesörja den del av protestekniken, som utföres å laboratorium, gestaltar sig olika allt efter de vuxnas möjligheter att utnyttja folktandvården, m. m. Där behov av tandtekniker med hel arbetsdag kan antagas föreligga, t. ex. i distrikt med två eller flera tandläkare, kunna landstingen lämpligen, tills vidare erfarenhet vunnits, mot kontrakt anställa erforderligt antal tekniker, vilka i mån av utfört arbete erhålla ersättning av

distriktstandläkarna efter viss av medicinalstyrelsen fastställd taxa, dock med garanti från landstingen för viss minimiinkomst, förslagsvis 1,800 kr. per år. Beträffande mindre distrikt förordas som allmän regel, att en kombinerad tandsköterska-tandtekniker anställes mot en årslön av lägst 2,400 kr. jämte ålderstillägg, att med 1,800 kr., motsvarande en vanlig tandsköterskas lön, bestridas av landstinget och med resten av tandläkaren. I en del ödemarksdistrikt och å andra håll kan man sannolikt räkna med att distriktstandläkaren själv hinner ombesörja allt erforderligt protesarbete.

Tandsköterskor böra genom landstingens tandvårdsstyrelse fast anställas till minst det antal, som motsvarar antalet distriktstandläkare i länet. Härjämte böra för biträde åt assistenttandläkare anställas visst antal sköterskor mot kontrakt på viss tid. De fast anställda sköterskorna skulle i normala fall äga åtnjuta en lön av 1,800 kr. för år jämte ålderstillägg och reseersättning samt beredas pension genom inträde i statens pensionsanstalt på enahanda villkor som kommunalt anställda sjuksköterskor. För assistentsköterskorna föreslås en årslön av 1,600 kr. jämte ersättning för resor och särskilda kostnader vid uppehåll å annan ort än stationsorten.

Vissa kategorier, såsom abnorma och sinnesslöa m. fl., kunna icke utan vidare inordnas i den föreslagna distriktsorganisationen men böra tydligen icke lämnas utanför en socialt ordnad tandvård. Några enhetliga normer för tillgodoseendet av här avsedd tandvård kunna icke givas. Kommittén föreslår därför, att staten, för *komplettering* av distriktstandvården, till varje statlig anstalt för abnorma, sinnesslöa, fallandesjuka och vanföra anslår visst belopp för tandvård och till övriga anstalter av hithörande slag lämnar visst bidrag per behandlat barn samt överlåter åt vederbörande anstaltsstyrelse att med beaktande av föreliggande lokala förhållanden och omständigheterna i övrigt bereda klientelet erforderlig tandvård. Liknande bestämmelser förordas för klientelet å skyddsuppfostringsanstalterna. Fångar vid central- och straffängelser föreslås erhålla tandvård i den omfattning, som erfordras för avhjälpande av akuta smärtor och för att fångens allmäntillstånd ej skall försämras. Tandvård anses vidare böra meddelas, förutom såsom nu vid samtliga reumatikeravdelningar och pensionsstyrelsens fristående kuranstalter, vid samtliga sanatorier och kustsanatorier. Härjämte böra lasaretts- och sjukstugepatienter beredas tandvård i den omfattning, de medicinska indikationerna det fordra. Tandvården må dock icke föranleda kvarhållande å sjukhuset av patient, som eljest skulle kunna utskrivas. Slutligen förordas, att patienter å statens och därmed jämställda kommunala sinnessjukhus beredas tandvård i den omfattning, som erfordras för upprätthållandet av ett gott fysiskt allmäntillstånd hos patienten.

Distriktspolikliniker na liksom härovan berörda anstaltspolikliniker avse endast att tillgodose den allmänna, grundläggande tandvården och böra utrustas därefter. Vissa fall kräva emellertid för sin behandling speciell utrustning och specialutbildning hos tandläkaren. Kommittén förordar därför, att såsom en *kvalitativ påbyggnad* å distriktstandvården och den därmed jämställda anstaltstandvården vid minst ett lasarett i varje landstingsområde, främst centrallasaretten, inrättas en specialutrustad tandpoliklinik med en specialutbildad tandläkare såsom chef. Denna poliklinik skulle i första hand utgöra remissinstans för behandling av mer komplicerade tandkirurgiska fall, tillhörande länets distriktstandvårdsklientel, samt i erforderliga fall ombesörja röntgenundersökning. Härjämte skulle den tillgodose lasarettets eget behov av käkprotetisk och käkortopedisk vård samt stå till förfogande för konsultation och behandling i viss utsträckning av inneliggande patienter. — Utöver dessa specialisttandpolikliniker förordas särskilda anordningar för odontologisk specialvård av barn med kluven gom.

Den *centrala ledningen och inspektionen* av folktandvården föreslås bliva förlagd till medicinalstyrelsen, inom vilken den främst skulle handhavas av en byrådirektör som chef. Under denne skulle tjänstgöra till en början en och sedermera två tandvårdsinspektörer, vilka skulle ombesörja huvuddelen av tandvårdsinspektionen ute i landet och verkställa i anslutning därtill erforderlig rapportgranskning. Med den sålunda föreslagna organisationen beräknas varje tandvårdsdistrikt komma att i genomsnitt bli inspekterat en gång vart tredje eller fjärde år.

Vid sina *kostnadsberäkningar* har kommittén skilt mellan distriktstandvården och annan allmän tandvård. Bruttokostnaderna för distriktstandvården uppskattas till 2,800,000 i engångsutgifter samt 7,775,000 kr. i årliga utgifter, frånsett utgifter för dyrtidstillägg, pensionering och resor. Engångsutgifterna, som äro avsedda att fördelas på 5 år, beräknas kunna ej obetydligt nedbringas genom central upphandling av erforderliga instrument och andra inventarier eller genom övertagande i vissa fall av privata tandläkares i bruk varande utrustning. Landstingen böra såsom huvudmän i princip stå för engångsutgifterna. För att underlätta distriktstandvårdens genomförande bör dock staten lämna visst bidrag, förslagsvis med ⅓ av kostnaderna för erforderlig utrustning. Man torde ock kunna räkna med att kostnaderna för inredning av poliklinik i en del fall komma att bäras av den kommun, dit polikliniken förlägges. De årliga utgifterna avses komma att till ett belopp av 2,180,000 kr. täckas av inflytande behandlingsavgifter, varvid dock vederbörande primärkommuner beräknas i åtskilliga fall få träda emellan för obemedlade eller mindre bemedlade. Återstående belopp, 5,595,000 kr., föreslås skola fördelas mellan staten och landstingen sålunda, att staten bestrider 3,848,000 kr., motsvarande kostnaden för tandläkarnas avlöning, och landstingen resten, 1,747,000 kr., motsvarande kostnaden för tandsköterskornas avlöning och poliklinikernas drift i övrigt. Härutöver skulle staten komma att bestrida kostnaderna för tandläkarnas och tandsköterskornas pensionering, medan landstingen skulle stå för de med tandläkarnas och tandsköterskornas resor förenade utgifterna. Primärkommunerna skulle, bortsett från obemedlade och mindre bemedlades behandlingsavgifter, endast svara för kostnaderna för skolbarnens resor. Om kostnaderna för folktandvården i städerna utanför landsting fördelas efter motsvarande grunder, vilket kommittén för sin del ansett sig böra förorda, skulle detta medföra en årlig kostnadsökning för staten, frånsett utgifter för dyrtidstillägg och pensionering, med omkring 600,000 kr., medan städernas kostnad skulle stanna vid omkring 300,000 kr.

Kostnaderna för den med distriktstandvården jämförliga tandvården vid vissa anstalter och sjukhus anser kommittén böra bestridas av vederbörande huvudman, dock att staten som nämnt till icke-statliga anstalter bör lämna ett visst bidrag för varje behandlat barn, avsett att motsvara statens bidrag till tandvård åt normala skolbarn. En tillämpning av dessa grunder skulle enligt kommitténs beräkningar medföra en årlig kostnad av för staten 150,000 kr., för landstingen likaledes 150,000 kr. samt för städerna utanför landsting 75,000 kr., vilka belopp dock äro mycket approximativa. Kostnaderna för specialisttandvården däremot skulle helt åvila vederbörande huvudman och beräknas vid full utbyggnad föranleda en årlig nettoutgift av för landsting 137,500 kr. och för storstäderna 33,000 kr.

Kostnaderna för folktandvårdens centrala ledning och inspektion slutligen, som kunna uppskattas till sammanlagt 60,000 kr. för år, böra helt åvila staten.

Enligt här angivna grunder och beräkningar skulle alltså folktandvården, frånsett utgifter för dyrtidstillägg, pensionering, resor och vissa behandlingsavgifter, medföra en årlig kostnad av 4,658,000 kr. för staten, 2,034,500 kr. för landstingen och 408,000 kr. för städerna utanför landsting.

3 kr. **per år kostar**

SAP-Information

Prenumerera omedelbart!

Insänd avgiften per postgiro 59248 till SAP-Information, Sveavägen 68, *Stockholm.*

MUNKSJÖ · PAPPERSBRUK · JÖNKÖPING 18 62

MUNKSJÖ TAKPAPP

Gör det till en god vana

Sätt regelbundet in de pengar Ni inte nödvändigt behöver på sparkasseräkning med oss

JORDBRUKAR-BANKEN

Politiska klubbar
Idrottsföreningar
Sångsällskap

Vi uppgöra kostnadsfritt skissförslag till föreningsmärke

SPORRONG & CO.

Kungsgatan 17 Stockholm 1

Telefon: Namnanrop ''SPORRONG & CO.''

Målmedvetet och framgångsrikt

har kooperationen genom sina försäkringsanstalter Folket och Samarbete givit allt flera samhällsmedlemmar tillfälle att genom försäkring trygga hemmet, familjen och ålderdomen

Anlita kooperationens försäkringsanstalter

Folket • Samarbete

Harry Gannes och Theodore Repard

SPANIEN
i uppror

"Den bästa källa till kunskap om vad som utspelas i denna stund på den europeiska storpolitikens valplats." *Ny Tid.*

"F. n. ha vi ingen bok på vårt språk som så fyller sin uppgift."
K. J. Olsson
i Västgöta-Demokraten.

Pris 1: 50

Tiden

Fru Therese Andell
Villa Furukullen
PARTILLE

ÄVEN BORTA I YTTERSTA PERIFERIEN KAN MAN UPPFATTA VARJE ORD, VARJE STAVELSE

● Förr var det endast de närmaste åhörarna, som kunde följa en talares anförande. De övriga uppfattade endast lösryckta meningar, intresset slappnade och många gingo innan talet var slut. Med en modern högtalareanläggning — en Philips — till sitt förfogande, behöver en talare ej riskera något sådant. Över stora områden höres hans stämma och lockar dit ytterligare folk, som på avstånd hört rösten. — Ombud på alla större platser uthyra och försälja Philips högtalareanläggningar.

SVENSKA AKTIEBOLAGET

PHILIPS

KINOAVDELNINGEN • STOCKHOLM 6

STOCKHOLM, TRYCKERIAKTIEBOLAGET TIDEN, 1937